

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

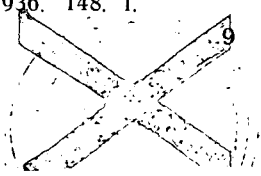
Az új középiskola felé.

A világháború után Európa-szerte megindult közoktatásügyi reformtörekvések a *középiskola* átalakítását tekintették mindenütt egyik legfontosabb feladatuknak. Ez teljesen érthető is, hiszen: egy-egy kor művelődésügyi értékbecslése ebben az iskolafajban: tükröződik vissza leghívebben, s így a korszellem változására is ennek kellett legérzékenyebben visszarezdülnie. A nevelésügyi reformok útja ma már sokkal gyorsabb, mint hajdanában volt, midőn az új eszméknek évtizedekig, sőt egy évszázadig is kellett kopogtatniok az iskola kapuján, míg bebocsátották. A modern élet rohanó üteme áttörte az oktatási intézmények hagyományos konzervatívizmusát: egy-egy szabályozás nem olyan időálló útjelzője többé a nevelésügy fejlődésének, mint régebben volt. Nálunk is, az 1924. évi középiskolai törvény megalkotása után, alig telt bele tíz esztendő, s újabb rendezés következett be. A gimnázium-realgimnázium-reáliskola hármas alakja helyébe az egységes középiskola eszméje lépett, a nemzeti nevelés követelményének fokozott hangsúlyozásával. Az 1934. évi törvény megindította középiskoláink újabb átalakulását s e fejlődés szakaszai sok érdekes, részben még megoldásra váró problémát vetettek fel.

A gimnázium időszerű kérdéseinek megvitatásában különös figyelmet érdemel azoknak szava, akik a törvények és rendeletek holt betűit valósággá átformalni vannak hivatva. Bizonyára ez a gondolat vezette a szegedi tankerület neves és tevékeny főigazgatóját is, midőn a hatósága alá tartozó középiskolák tanári testületei elé néhány fontos tárgyat tűzött ki megbeszélésre. A beérkezett válaszokat, egy-egy előadó összefoglalásában, az igazgatóknak külön ebből a célból egybehívott értekezlete. hányta-vetette meg.¹ (Hasonló eszmecserék folytak a nép-, polgári- és szakiskolai igazgatókkal is.) A tárgyalásra kitűzött öt tétel az oktatás személyes tényezői: a tanár és a növendék köre sorakozott s a következő volt: A középiskolai tanárképzés. A középiskolai tanár szakképzettsége, pedagógiai készsége és általános műveltsége. Az igazgató feladata a kezdő tanár továbbképzésében. A selekció. Az osztályozás.

E kérdések közül kétségtől a *tanárképzés* ügye a legnagyobb jelentőségű. Ma már örvendetes módon, szinte pedagógiai közhellyé lett az a tétel, hogy a jó tanár teszi a jó iskolát. Jeles művelődés-

¹ Középiskolai kérdések a szegedi tankerület középiskolai igazgatóinak értekezletén. Közveteszi Kisparti János dr. Szeged, 1936. 148. 1.

politikusaink, elmélkedőink mindig ezt vallották, Ürményitől, Eötvös-től kezdve Treforton, Kármánon, Schnelleren, Beöthyn és Fináczyn át egészen ma is munkálkodó tudósainkig. Főlemelő látvány, hogy középiskolai tanáraink maguk is mennyire át vannak hatva ettől a meggyőződéstől. Elmélkedéseik sarkpontja a tanárképzés régi, mindenkor fennálló nagy problémája: a tudományos és a pedagógiai képzés kettőssége, a tárgyszeretet és az alakításvágy, a tanulási szabadság és a megkötöttség ellentéteinek kiegyenlítése. A tanári testületek véleménynyilvánítása annál érdekesebb, mert az országos felsőoktatásügyi kongresszus bölcsészettudományi szakosztályát — néhány hónappal később — ugyancsak ez a kérdés foglalkoztatta elsősorban, s így a kétféle álláspont egybevetése értékes tanulságokkal járhat. A középiskolai tanárok nézeteinek mérlegelésében azonban nem szabad felednünk, hogy a ma állásban lévők nagyrésze még a tanárképzés rendezése előtt végzett, s így ennek előnyös hatását már nem érezhette meg.

Hogyan vélekedik az érdekelt tanárság az eddigi képzésmódról? Mindenekelőtt egyöntetűen megállapítja azt, hogy a szaktudományi ismeretek túltengenek benne a bölcséleti, neveléstudományi, lélektani tanulmányok rovására. Magában a szakkiképzésben is, nézetük szerint, a középiskolai anyag nagyon kevésbé jut szóhoz, pedig feldolgozása fontos volna a legfőbb tudományos elvek és a nevelésitanítási eljárás szempontjából. Az egyetemi szemináriumok szintén csak a tudósképzést szolgálják, s az ú. n. tanárképzőintézeti előadások sem felelnek meg sajátos céljuknak. Az egyetemi tanárok közül nem egy sohasem működött középiskolában. Az oklevél megszerzésében a jelölt gyakorlati ügyessége alig tesz számot; gyakorló középiskola kevés van, s így a beosztottak nagyon összezúfolódnak egyben-egyben.

Hogyan lehetne e hiányokon segíteni? A panaszoknak megfelelően valamennyi javaslattevő legsürgősebb teendőnek a pedagógiai ismeretek elmélyítését jelöli meg. E célból egyrésztük hat évre emelné föl a tanárképzés idejét: az első négy év szolgálna a szakműveltség megszerzésére, az ötödik bölcséleti és neveléstan tanulmányokra, a hatodik esztendő pedig volna a gyakorlati év. Egy másik csoport elégnék tartja a mai képzési időt is, ha az 1924. évi tanárképzésről szóló törvénycikk rendelkezéseit pontosan végrehajjták. Vannak, akik négy esztendőre szállítanák le a képzés időtartamát. Akadnak merészebb javaslatok is. Az egyik a többi kar mintájára külön pedagógiai (tanárképző) fakultást állítana föl, a másik szerint magát a bölcséleti kart kellene átalakítani tanárképző-intézetévé, s a kisszámú tudósjelöltek számára külön intézményt teremteni. A harmadik terv együtt képezné ki az összes nevelőket hároméves pedagógiai akadémián: ennek elvégzése alsófokú iskolákban való tanításra képesítene; további másfél-

másfél esztendei szaktanulmány jogosítana azután a középfokú iskolák alsó, illetőleg felső tagozatában való működésre.

Ezekhez sorakozik még néhány, általánosnak mondható kívánság. Ilyen mindenekelőtt a tanári pályára törekvők megrostálása, vagy mindjárt az egyetemre való felvételnél, vagy az első esztendő után. Óhajtnák pedagógiai szemináriumok szervezését, valamint azt, hogy a főigazgatóságok székhelyein is legyenek gyakorló-iskolák. Osszanak be más, nem gyakorló-iskolához is jelöltek. A tanárképző-intézeteket kössék egybe internátusokkal, s fejlesszék ki szervezetüket a középiskolai tantárgyak szerint. Igen fontosnak minősítik a tanár továbbképzésének lehetőségét (jó tanári könyvtár, folyóiratok, vezérkönyvek, nyári tanfolyamok, utazási segélyek stb.).

Az értekezleti előadó (a szegedi áll. leányliceum igazgatója) ahhoz az állásponthoz csatlakozik, amely az 1924. évi tanárképzési törvény tökéletesebb végrehajtásában látja a kérdés megoldását. Rámutat különösen annak fontosságára, hogy a tanárjelöltek négyéves egyetemi tanulmányaik során szaktárgyaiknak minden lényeges ágazatával tervszerű sorrendben megismerkedhessenek, mint a törvény a bölcsészeti karnak kötelességévé is teszi. A középiskola és az egyetem közti úr áthidalásául bevezető előadások rendszeresítését kívánja. Az elnöklő főigazgató összefoglalásában célszerűnek látja bölcséleti alapvetés nyújtását az egyetemi tanulmányok kezdetén, de a pedagógiai tárgyakat inkább a szakképzés utáni időre tenné. A tanári képesítő-vizsgálatot, a hozzászólások figyelembevételével, kettéválasztaná elméleti és gyakorlati részre; ez utóbbi hatéves tanárképzés esetén a hatodik év végén volna. Ő is helyesli azt a kívánságot, hogy a főigazgatóságok székhelyein szervezzenek gyakorló-gimnáziumokat. Ezek munkáját a tervezett tanterületi közoktatásügyi tanácsok kísérhetnék figyelemmel.

A középiskolai tanárság most ismertetett véleményét — mely jól beleilleszkedik a tanárképzés kérdésének eddigi fejlődésmenétébe — tanulságos egybevetnünk a felsőoktatásügyi nagygyűlés említett tárgyalásaival.¹ A bölcsészeti kar még 1934/35-ben reformjavaslatot dolgozott ki a tanulmányok tárgyában; ezt vette alapul az előadó *Németh Gyula* professzor *A bölcsészethari oktatás és a középiskolai tanárképzés reformja* c. tételének kifejtésében. Nézete szerint a kari oktatás reformjára szükség van; a hallgatókat a tanulási szabadság lehető megóvása mellett elmélyedőbb munkára kell szoktatni s az erre nem alkalmasakat kirotálni. E célból a tanulmányi időt egy előkészítő év beiktatásával öt esztendőre kellene felemelni. Ez első év anyaga volna a kari javaslat szerint tudományelméleti bevezetés, művelődésemélet, bevezetés a választott szaktárgyakba és idegen nyelvek tanulmányozása. (Az előadó maga

¹ Magyar Felsőoktatás III. Bp. 1937. 9—62. 1.

bölcséleti tárgyak beiktatását az első esztendőre nem tartja célszerűnek; ezt az időt egészen a szaktárgyi alapvetésre fordítaná.) Az első év végén kötelező vizsgálat lenne; tanulmányait csak az folytathatná, aki ezt a vizsgálatot sikerrel megállta. A második és harmadik év a szakképzésre szolgálna; a negyedik és ötödik évben a szakelőadások hallgatása korlátozódna, s a jelöltek bölcséleti és neveléstani tanulmányokkal foglalkoznának behatóbban. A hatodik esztendő a gyakorlásé: a kari javaslat erre vonatkozóan nem látja szükségesnek az eddigi szabályok módosítását, de kívánatosnak jelzi elegendő, jól felszerelt gyakorlóiskola létesítését. A karra csak jól érettek legyenek felvehetők (5% erejéig egyszerűen érettek is). A hallgatók kötelező heti óraszámát ne legyen nagy. A kötelező kollokválást fenn kell tartani. Tanári alapszabályt a hatodik félév végén, szakvizsga a tizedik félévben legyen. A tanári kinevezéseknél vegyék figyelembe a jelölt tanulmányi minőségét, esetleges doktori szigorlatát és tudományos munkásságát. Nagyon fontos volna internátusok felállítása a tanárjelöltek számára s ifjúsági tudományos olvasóterem létesítése. A javaslat a bölcsészeti kar és a tanárképző-intézet viszonyának célszerűbb elrendezéséről is gondoskodik. Hangsúlyozza, hogy a tudósképző előadásokat a tanárképző feladatköréből ki kell kapcsolni; a tanárképzőintézet előadások mindenkor szorosan a középiskolai tanítás anyagához alkalmazkodjanak.

Az előadáshoz hozzászóló professzorok sok értékes eszmét pendítettek meg. Az előkészítő év rendszeresítését s a jelöltek kiválogatását (a szelekciót) általában helyeslik. A debreceni egyetem bölcsészeti karának a kongresszuson előterjesztett határozata lényeges pontjaiban megegyezik a budapesti javaslattal: szintén tíz félévi tanulmányt kíván, rostavizsgával az első év végén. A tíz félév alatt a tanszékek tárgykörének egész anyagát elő kell adni; a tanárvizsgálatokon meg kell követelni a középiskolai tananyag pontos ismeretét, de megfelelő tankönyvekről is kell gondoskodni. Bölcséleti és neveléstudományi tárgyak a negyedik és ötödik évben legyenek, esetleg csak a gyakorlati évben (!). *Förster Aurél* a tudományos és a pedagógiai képzés összevegyítését nem tartja szerencsésnek: legyen az ötödik évben elméleti neveléstani, a hatodikban gyakorlati kiképzés.

Különös figyelemre tarthat számot az értekezleten felszólaló bölcséleti és neveléstudományi professzorok véleménye. *Br. Brandenstein Béla* helyesli a filozófiai és pedagógiai ismereteknek a tanulmányi idő második szakaszába való helyezését, de tudományelméletet — a tudományos gondolkodásba való bevezetés szüksége miatt — az első évben kívánna előadatni. Alaposabb lélektani kiképzésben is kellene részesíteni a jelölteket. *Bartók György* az első négy évet szintén elsősorban a szaktanulmányoknak szánja,

az ötödik és hatodik évet pedig bölcséleti-neveléstudományi ismeretekre és a gyakorlatra. A gyakorlás megosztását ajánlja a különböző — nemcsak tanárképzőintézeti — középiskolák között. *Halasy-Nagy József* (v. ö. cikkét is a Magyar Paedagogia 1930. évi 1—2. sz.-ban) csak kis heti óraszámot tenne kötelezővé. Nem tartja helyesnek, hogy a hallgatót nem szakjába vágó kiegészítő előadások egész tömegével elárasztják. A jelölt alapos világnézeti, tudományelméleti és szaktárgyi bevezető tanulmányokkal kezdje meg egyetemi pályáját, s ezekből az első év végén tegyen vizsgát. Ő is két esztendő-t jelölne ki a neveléstani és bölcséleti ismeretek tüzetesebb elsajátítására és a gyakorlatra. Az ötödik év végén volna az elméleti, a hatodikban a gyakorlati vizsga. A tanárok intézményes továbbképzését kívánja. *Mitrovics Gyula* (cikke a M. Paedagogia 1937-i 9—10. sz.-ban) rámutat arra, hogy a középiskolai tanárság szaktudása eddig is megfelelő volt, pedagógiai készsége azonban annál hiányosabb. Ő is a hatéves képzés mellett foglal állást, az ötödik és hatodik esztendőben már teljesen csak neveléstani és bölcséleti tanulmányokkal. Az utolsó évben volna egyszersmind a tanítási gyakorlat is. Ellene van annak, hogy a tanulmányi idő felemeléséből eredő két félévnyi többletet a szaktárgyakra fordítsák. A második félév végén teendő válogató vizsgálatnak nem híve.

A bölcsészeti javaslatához igen figyelemreméltó észrevételeket fűzött *Melich János* (M. P. XLVII, 158—60.) professzor, a budapesti Tanárvizsgáló Bizottság ügyvezető alelnöke, a Tanárképző-intézet elnökhelyettese (I. a Budapesti Szemle 1937-i márciusi sz.-ban). Megállapítása szerint az 1924. évi törvény a tanárképzésben jól bevált, de egyrészt a kirostálás és a bölcsészeti doktorátus szigorítása miatt, másfelől a tanulmányok jobb elosztása s a bölcséleti kar és a tanárképző-intézet viszonyának helyesebb elrendezése céljából bizonyos módosításokra van szükség. Ő az első év végén megkívánt rostavizsgát magában nem tartja hatásos kiselejtező eszköznek, hanem inkább az előadások látogatásának ellenőrzését s a jelölteknek félévvégi kollokválásra való kötelezését. Nem helyesli a tudós- és a tanárképzés szembehelyezését; a kettőt egymástól elválasztani nem lehet. Nem szabad elfelednünk, hogy az egyetem bölcsészeti kara elsősorban mégis csak középiskolai tanárok kiképzésére szolgál; közülök aztán kiválhatnak tudósok is. Idézi *Finácz Ernő* megállapítását, hogy az egyetem a szakoktatás körébe tartozik, mert tudós műveltséget feltételező életpályákra vezet el hallgatóit. Igen fontos volna a tanulmányi anyag rendszeresebb besztása; ez a többi karon már megvan, a bölcsészeten is a természettudományokban. Ehhez azonban szükséges, hogy a szellemtudományi tanszékekhez is megszervezzék az adjunktus- és tanársegéd-személyzetet. A létesítendő reformok tárgyában meg kell hallgatni a gyakorló-középiskolák vezető-tanárainak, sőt maguknak a jelölteknek véleményét is. Ügyelni kellene arra, hogy a kari óra-

rend ütközésektől mentes legyen. Egyet semmiesetre sem szabad megváltoztatni: az egyetemi tanár tanítási szabadságát.

E vázlatos ismertetésből is kitűnik, hogy a tanárképzés kérdésében a két érdekelt fél: a középiskolai tanárság és az egyetemi professzorok véleménye sok egyező vonást mutat s könnyen összehangolható. A bölcsészeti kar javaslat legfontosabb pontja: a képzésnek hat esztendőre való felemelése már tíz évvel ezelőtt benne volt az egyetemes tanügyi kongresszus középiskolai szakosztályának határozatában. Ma is emelkednek ugyan hangok ellene szép számban; ez azonban gyakorlati okokból könnyen megérthető, s ily természetű kérdésekben elkérülhetetlen. A fejlődés iránya egyébként is a tanulmányok kiterjesztése felé halad: a tanítóképzés két évvel, a polgáriiskolai s ezzel kapcsolatban a tanítóképzőintézeti tanárképzés egy-egy évvel nyúlt meg azalatt, míg a középiskolai tanárképzés ideje változatlan maradt. A döntő azonban természetesen nem ez, hanem a pálya belső szellemi szükséglete: megkívánja-e ez a tervezett meghosszabbítást vagy sem? Mi erre a kérdésre igennel felelünk, de mindjárt hozzátesszük, hogy az így nyert időtöbbletet nem a bölcsészeti kar javaslatának megfelelően kívánók felhasználni, hanem a bölcséleti és neveléstudományi professzorok állásfoglalásának értelmében. Láttuk, hogy a középiskolai tanárok pedagógiai és filozófiai tudásuk hiányai miatt panaszkodnak legjobban. Szakképzettségükön is van még minden bizonnyal tökéletesíteni való — a reformnak kell ezen is jobbelrendezéssel segíteni, — de az aránytalanul nagyobb hézagok neveléstudományi, bölcséleti és lélektani ismereteik terén mutatkoznak. Pedig ezek nélkül hivatásukat éppúgy nem tudják helyesen gyakorolni, mint ha szaktárgyi műveltségük nélkülöznék a kellő megalapozást. Ha a két félévnyi időnyereséget — habár csökkentett mértékben is — ismét a szakismeretek gyarapítására fordítjuk, a helyzet nem fog megjavulni. A tizedik félévben leteendő szakvizsgálat éppúgy el fogja vonni a jelölteket a nem szakirányú tanulmányok folytatásától, mint eddig. A multnak éppen ilyenmű tapasztalatain okulva rendelte el a Gazdasági Szaktanárképző-Intézet vezetősége, hogy a felsőkereskedelmi iskolai tanárjelöltek szakvizsgájuk letétele után még egy évig beiratkozzanak az egyetemre s ez idő alatt nevelésügyi és bölcséleti tárgyakat hallgassanak. Ugyanerre kellene fordítani a középiskolai jelöltek ötödik egyetemi évét is.

A kari javaslatban tervezett tudományelméleti bevezetést bizonyára szívesen látnák az egyetemre lépő hallgatók. Mindnyájan éreztük felsőbb tanulmányaink megkezdésekor ily tájékoztatás szükségét, mely megismertessen a tudomány és a tudományos munka fogalmával és módszereivel, s mintegy átvezessen a középiskola padjaiból az egyetem világába. Emelné a tanárképzés színvonalát a kötelező előadáslátogatás és kollokválás is; ahol komoly szak-

munka folyik, ez a rendszer uralkodik. Az alacsonyra szabott heti óraszám s a csak a főkollégiumokból kötelező félévvégi beszámolás mellett maradna elég idejük a jelölteknek tudományos hajlamaik és érdeklődésük kielégítésére is. Nagyon megszívlelendőnek tartjuk azt a kívánságot, hogy meg kellene szabadítani a hallgatóságot minden fölösleges előadáshallgatási tehertől.

A hallgatóság megróstatásának szükségében teljesen egyetért a középiskolai tanárság az egyetemi professzorok véleményével. Ugyanígy osztozik felfogásukban bevezető előadások tartása, inter-nátusok létesítése, gyakorlóiskolák szaporítása tekintetében is. Ez utóbbi különösen azért volna kívánatos, mert megosztaná a mai, túlságosan központosított tanítási gyakorlatot, és módot nyujtana minél több értékes tanári egyéniségnek a képzésbe való bevonására. (A hazai felfogás ilyenirányú alakulására nézve I. *Imre Sándor*, *A középiskolai tanárok előkészítése a gyakorlatra*. Magyar Paedagogia, 1904. évi 3—4. sz.) A gyakorlati évnek nem gyakorló-középiskolában való eltöltésére a tanárképzésről szóló törvény is lehetőséget ad. Ez a törvény — *Fináczy Ernő* jól átgondolt alkotása — egyébként is számos fentebb hangoztatott kívánságot már másfél évtizeddel ezelőtt magáévá tett, csak a végrehajtás nem követte mindenben a törvénybeiktatást, mint erre többször rámutattak. A legfontosabb ilyen, még részben megvalósításra váró követelmény az előadások tervszerűbb beosztása. (I. *Melich János* cikkét), a Fináczytól hangsúlyozott kellő tanulmányi rend, mint a tudományos képzés eredményességének alapfeltétele.

A bölcsészeti javaslat egyik pontja szükségesnek mondja, hogy »a tudósképzést illető előadások a tanárképző-intézet feladatköréből teljesen kikapsoltassanak és a tanárképző előadások mindenkor a középiskolai tanítás anyagával álljanak szoros kapcsolatban.« Ehhez jól csatlakozik a középiskolai tanárságnak az az óhaja, hogy a tanárképző-intézet szervezetét a gimnáziumban tanított tárgyak szerint kell kifejleszteni, s a tanítást középiskolában működő vagy működött tanároknak bízni. Megfontolást érdemel a pedagógiai vizsgálat kettéosztásának eszméje is.

Az eddig vázoltak bizonyítják, hogy a szegedi tankerületi tanárság termékeny és figyelemreméltó gondolatokat vetett fel a tanárképzés célszerű továbbfejlesztése szempontjából. Az előbbiekhöz hasonló szelleműek és tartalmúak azok a fejtegetések is, melyekben a szakképzettség és a pedagógiai készség kérdését világítják meg. Itt is hiányolják, hogy az egyetem és a tanárképző-intézet nem adja kellőképpen a tanárvizsgálatok és a középiskola tananyagát, s hogy a jelöltek gyakran nem tudnak szaktárgyaikkal a szükséges tudományos összefüggésben megismerkedni. A pedagógiai készséget nélkülözhetetlennek vallják, sőt egyes testületek szerint ez a legfontosabb. Erősen hangsúlyozzák azonban a ráter-

mettség szükségét is. A mai pedagógiai képzést itt is egybehangzóan elégtelennek minősítik. Helytelenítik, hogy a nevelési tanulmányok az alap- és a szakvizsga közé vannak beékelve; ekkor a jelöltek nem érnek rá a bennök való elmélyedésre. Azt kívánják, hogy továbbképző tanfolyamokat ne csak a szaktárgyakból szervezzenek, hanem a gyakorlati pedagógiából is. Az egyetemi félévek végén legyenek kötelező kollokviumok. Az előadó igazgató, javaslatai során, a tanárképzésre nézve azt ajánlja, hogy válasszák el a tudósképzéstől; a tanárképzés főműhelyei a képzők legyenek, az egyetem pedig csak kiegészítőjük.

Bármily kiváló azonban a tanárképzés, kétségtelen, hogy a műhelyéből kikerülő ifjú nevelő még egyáltalán nem kész tanáregyeniség. Ezzé csak fokról-fokra érlelődhetik, hosszú évek folytonos és fáradságos öntökéletesbítő munkája után. A magasabb értelemben vett tanárképzés tovább folyik lelkében hivatalos működésének megkezdése után is. Különösen fontosak az őt érő első hatások, mert ezek sokszor döntően befolyásolják nevelői érzületének kialakulását. Ebből érthető meg az *igazgató* szerepének jelentősége a kezdő tanár továbbképzésében. A tanári testületek világosan látják is ezt, s gondos vonásokkal igyekeznek megrajzolni a helyes vezetés és a jó vezető képét. Az előadó körültekintő gyakorlati tanácsokba foglalja össze az igazgató ezirányú teendőit; helyesen hangsúlyozza, hogy a kezdő tanárt egyéniségének és a körülményeknek figyelembevételével kell gyámolítani és útbaigazítani. Világos azonban, hogy az igazgató e szép hivatásának csak akkor tud megfelelni, ha kellő érkezése van rá, vagyis ha az iskola nevelési irányítását tekintheti legfontosabb feladatának. Bár a helyzet javult a multhoz képest, ma ez még nincsen így, ezért köznevelésünk elmélyítését nagyon elősegítené, ha a fejlődés mindinkább ebbe az irányba terelődne.

Az iskola jósága elsősorban a tanároktól függ, de nem csekély súllyal esik latba a *tanulósereg* minősége sem. Tudjuk, milyen különbséget mutat az egyes osztályok szellemi szintje ugyanazon tanár kezében, ugyanolyan iskolai körülmények között is. A társadalmi emelkedés vágya sok oda nem való elemet erőszakol a gimnázium falai közé, ezek aztán ólomsúlyként akadályozzák a jobb képességűek haladását. A kiválogatás, kiostálás szükségét minden illetékes tényező elismeri, legnagyobb erővel maga a középiskolai tanárság hangsúlyozza. A bökkenő nem is ez elv elismerésében van, hanem alkalmazási módjában, a megvalósításban. Két kérdés merül itt fel: van-e tárgyias, egységes, megnyugtató bizonyosságú mértékeszközünk a gimnáziumba való alkalmasság elbírálására; ha van, érvényt tudunk-e szerezni minden körülmények közt a belőle folyó követelményeknek? Úgy véljük, egyik kérdésre sem felelhetünk határozott igennel. Bármennyire haladt napjainkban a pszichotechnikai vizsgálatok módszere, tagadhatatlan, hogy sok nehézség-

gel kell megküzdenie még az aránylag könnyebben ellenőrizhető értelmi folyamatok elemzésében is. Még inkább áll ez a finomabb és szövevényesebb érületi, erkölcsi, akarati összetevők megítélésére, pedig ezek éppoly fontosak a jövőnd vezető réteg kiválasztásának szempontjából, mint amazok. Hozzájárul ehhez az a veszély is, hogy a részletek aprólékos kutatása közben esetleg elsikkad az egységben látás szempontja, meggyengül a lelki alkat egészének megismerésére irányuló törekvés. A képességvizsgálat tehát minden becses eredménye ellenére sem kielégítő eszköze a rátermettség elbírálásának. Még sokkal kevésbé alkalmasak erre a szokásos iskolai felvételi vizsgálatok. Mi tehát a teendő, minthogy a kiválogatást szükségképen mégis csak el kell végeznünk? Nézetünk szerint e kérdés megoldására leghelyesebb volna előkészítő osztályt szervezni a gimnáziumban, a mai első osztály megfelelő átalakításával. Egy esztendő alatt mégis csak sokkal megbízhatóbb képet lehetne szerezni a tanuló szellemi minőségéről, mint egy sok esetlegességtől függő vizsgálat alapján. Az így szerzett közvetlen tapasztalatokat természetesen hasznosan kiegészíthetnék a tudományosan megalapozott pszichotechnikai próbák. Éppen ezért az előkészítő osztályban működő, minél kisebb számú tanárnak lélektanilag jól képzett egyénnek kellene lennie. Ez az osztály egyzersmind a sokszor kívánt átmenetet is megadná az elemi iskola és a gimnázium között. Bizonyos, hogy a javasolt kiválogatási módból nem volna kiküszöbölhető minden alanyi elem, de még így is szilárdabb alapot nyujtana az elbírálásra, mint a többi megoldás. Tévedések minden ilyen eljárásba belecsúszhatnak, de ezek — figyelembe véve, hogy később még kiigazíthatók, — elenyésző jelentőségűek ama nagy haszonhoz képest, amely a gimnáziumra áramlik öncélúságának érvényesítéséből. A második rostálásnak a IV. osztály végén és az V-ben kellene bekövetkeznie. Az érettségi bizonyítványnak egyetemi tanulmányokra jogosító hatálya — amiről az 1934. évi középiskolai törvény rendelkezik — kényes probléma a középiskolai tanárság számára. A felsőbb tanulmányokra való alkalmasságot talán célszerűbben meg tudnák állapítani maguk az illetékes egyetemi karok és főiskolák. Érdemes megemlítenünk néhányat a tanártestületektől ajánlott rostálási módozatok közül is. Szükségesnek tartják a magánközépiskolák fokozott ellenőrzését, a magán-, felvételi és különbözeti vizsgálatok megszigorítását. A középiskolák számát véleményük szerint felül kellene vizsgálni s újakat csak föltétlen szükség esetén szervezni. Bukási százalék ne kösse meg a rostálni akaró tanár kezét. A rátermettség elbírálásában ne csupán az értelmi képességek számítsanak, hanem a tanuló egész lelki alkata. Az alkalmatlan elemek kiszorítása magában csak feleszköz a gimnázium megjavítására, ha nem párosul a tehetségeknek minél hathatósabb támogatásával. Különösen a középiskolához nehezen hozzáférő falusi lakosság gyermekeit kellene felkarolni.

A legüdvösebb kiostáló intézkedések is csak úgy teremthetik meg gyümölcsüket, ha valóban érvényesülni tudnak a gyakorlatban, ha képesek legyőzni az eléjük tornyosuló akadályokat. Ilyen akadályok, tudjuk, nem kis számban vannak, éppen ezért az illetékes tényezőknek egyik fontos feladata volna, hogy ezeket a lehető legkevesebbre csökkentsék, s így minél eredményesebbé tegyék az iskolának a tanulmányi színvonal emelésére irányuló fáradozásait. A tanárság maga minden bizonnyal a legjobb lelkiismerete szerint fog élni a kezébe adott hatalommal, s a közösség és a gyermek jól felfogott érdekére egyaránt tekintettel lesz. Ez a kettős szempont meg fogja óvni attól, hogy tévesen értelmezett emberiségéből olyanokat tartson vissza a középiskolában, akik ott csak a maguk és mások kárára foglalhatnak helyet.

A fentiekben a magyar értelmiség kialakító műhelyének: a gimnáziumnak néhány fontos kérdésével foglalkoztunk. A tárgyalt három kérdésből három követelmény tárul elénk, mint a középiskolai nevelés szükséges feltétele: a jó tanárképzés, a pedagógiai szellemű vezetés és a tanulói ifjúság kiválogatása. Minél tökéletesebben tudjuk ezeket megvalósítani, minél szervezesebben sikerül mint eszközöket a kitűzött nevelői cél szolgálataiba állítanunk, annál szilárdabb alapokra helyeztük középiskolánk jövőjét. Ma már, miután a gimnázium szervezeti reformjainak korszaka lezárult, kettőzött figyelemmel kell fordulnunk belső tartalma felé, hogy szellemi és erkölcsi értékeit minél jobban kibontakoztathassuk. Ha erre a feladatra gondolunk, újból oda jutunk vissza, ahonnan fejtegetéseinkben kiindultunk: az élő és ható tanári személyiség jelentőségének felismeréséhez. Az ő munkálkodásán fordul meg a középiskola sorsa, ezért legfontosabb teendő e tevékenység feltételeinek biztosítása.

Hajdu János.

I R O D A L O M .

Kornis Gyula: Kölcsey Ferenc világnézete Budapest, 1938. Franklin-Társulat. 117 lap.

A lefolyt esztendőnek nyarán, pontosabban 1938. aug. 24-én volt szászendeje annak, hogy legszebb nemzeti imádságunknak, a *Himnusz*nak költője, egyúttal a XIX. század első felének kiváló magyar filozófusa, politikusa és nemzetnevelője — határozott és szigorú egyénisége ellenére is nemzete szeretetétől és közbecsüléstől övezve — eltávozott az örökkévalóságba. Az egész magyarság ószinte fájdalmára és gyászára férfikora delén itt hagyta »a hont«, melyről ihletetten dalolta, hogy »Árpád vére győzelemben csorga szent földjére«, s mely neki életében annyi bűt, gondot, átvirrasztott éjtszakát és oly kevés nyugalmat, reményt és boldogságot juttatott.